

„Nem csak fehér heteroszexuális férfiak éltek errefelé az elmúlt ezer évben”

Kertbeny Károly 150 évvel ezelőtt alkotta meg a „homoszexuális” kifejezést. Életének és melegjogi munkásságának magyar kutatójával, Dr. Takács Judit szociológussal beszélgettünk Kertbeny jelentőségéről.

Hogyan találtál rá Kertbenyre?

Henning Bech dán szociológus kért meg sok évvel ezelőtt, hogy nézzek utána, milyen nyomai maradtak magyarországi forrásokban a nálunk leginkább meséiről ismert Hans Christian Andersen és Kertbeny kapcsolatának. Ekkor mentem el először kifejezetten azért az Országos Széchényi Könyvtárba, hogy az ott fellelhető Kertbeny-anyagokba betekintsek. Aztán évekkel később a HOSI Wien egyik vezetője, Kurt Kickler javasolta, hogy érdemes lenne utánanézni, hogy pontosan hol van eltemetve Kertbeny, aki 1824-ben Bécsben született és 1882-ben Budapesten halt meg. Kurt tanácsát is megfogadtam és így találtuk meg Kertbeny sírját a Kerepesi temetőben (a mai Fiumei úti nemzeti sírkertben), ahol 2002 óta már egy új – közadakozásból készült – Kertbeny-síremlék is áll.

Mi szerinted ma Kertbeny jelentősége? Miért tartottad fontosnak foglalkozni vele?

Az 1980-as évek második felében már tudható volt – elsősorban Manfred Herzer kutatásainak köszönhetően –, hogy Kertbeny alkotta meg a homoszexuális és heteroszexuális szavakat. A homoszexualitás és a heteroszexualitás megnevezése egy szexualitástörténeti paradigmaváltást jelez: míg a korábban meghatározatlan alany nélküli cselekvésforma értelemben használt fajtalankodás vagy szodómia csupán a tiltott cselekedetek egyik típusa volt, amit tulajdonképpen bárki elkövethetett, addig a 19. századi homoszexuális – ahogy Foucault fogalmaz – „már személyiség”. E személyiség aztán a 20. század folyamán egyre öntudatosabban válik sajátos szerelmi és szexuális viszonyai miatt társadalmi megkülönböztettségének tudatában lévő s ez ellen tenni akaró – meleg és leszbikus – alannya. Kertbeny elsősorban szóalkotásai révén járult hozzá a magyarországi LGBT-történelem alakításához, s mivel öntudatosan – nem elsősorban vérségi, hanem sokkal inkább kulturális alapon – magyarnak vallotta magát, megadta az utókor számára azt a lehetőséget, hogy elmondhassuk: a homoszexualitás (és persze a heteroszexualitás is) magyar találmány.

Milyen nehézségek adódtak a kutatás során, illetve általában mi nehezíti az ilyen korai LGBT-témák kutatását?

Általában a levéltári típusú kutatásokat a levéltári források hiányosságai nehezíthetik, melyek egyrészt a dokumentumok valódi hiányával, másrészt a hozzáférés és a feldolgozás problémáival magyarázhatók. Gyakran adódhat olyan helyzet, hogy a forrás akár egy mondat közepén megszakad, de az is gondot jelenthet például kézzel írott dokumentumok esetében, hogy kifakul a tinta vagy olvashatatlan a kézírás. Egyes rossz állapotú iratok már nem adhatók ki (ezek esetében sokat segítene a digitalizálás, ami viszont időbe és pénzbe kerül), mások meg teljesen hiányoznak: ezek helyén esetleg egy feljegyzés – vagy még az se – marad arról, hogy mikor esett selejtezés vagy felszámolás áldozatul a keresett irat.

Most ér véget az általad vezetett, A homoszexualitás 20. századi társadalomtörténete Magyarországon című OTKA-kutatás. Milyen fontosabb eredményeket sikerült elérni, és mik a jövőbeli tervek?

A homoszexualitás 20. századi társadalomtörténete Magyarországon című – OTKA/NKFIH által támogatott – kutatás 2013 és 2017 között zajlott Csiszár Gábor és P. Tóth Tamás részvételével. Kutatási eredményeink egy része máris olvasható magyar, angol és francia nyelven közzétett tudományos közleményeinkben. Levéltári kutatásaink során több eddig ismeretlen, az LGBT-múltfeltárás szempontjából fontos dokumentumra bukkantunk. Ezek közé tartozik például az az 1958-ból származó javaslat, amit az Egészségügyi Tudományos Tanács „Ideg-elme Szakbizottsága” hozott meg a homoszexualitásról szóló törvényszakaszok módosításával kapcsolatban. E javaslat alapján szüntették meg Magyarországon 1961-ben a felnőtt férfiak közötti, kölcsönös beleegyezésen alapuló homoszexuális cselekmények általános büntethetőségét; de ugyanebben a javaslatban szerepelt az is, hogy 1961 után a női homoszexualitás is büntethetővé váljon. (A férfiakkal megegyező módon abban az esetben, ha partnerük fiatalkorú, azaz 20 éven aluli). További részletek erről a Socio.hu-n olvashatók.[1] Vagy említhetném Csiszár Gábor remek áttekintését A Redl-ügy megjelenése a kor sajtójában címmel, ami remélhetőleg szintén hamarosan olvasható lesz a Korallban. 2018 tavaszán jelenik meg a Meleg század című könyvem, melyben a legfontosabb kutatási eredményeket összefoglalom, s ahol eredeti forrásokat is közlök. Természetesen tovább folytatjuk az eddig összegyűjtött anyagok feldolgozását és publikálását. Emellett pedig tervezzük majd a társadalomtörténeti kutatás folytatását is, hiszen még rengeteg feltáratlan anyag van.

Miért tartod fontosnak az LGBT Történeti Hónap kezdeményezését?

A történeti jellegű előadások, kulturális és tudományos beszámolók otthonosabbá tehetik az LGBT-emberek számára saját országukat és kultúrájukat azáltal, hogy bemutatnak olyan – korábban esetleg kevésbé ismert vagy elismert – történeteket, személyiségeket, jellemzőket, amiből kiderülhet, hogy nem csak fehér heteroszexuális férfiak – akik hagyományosan a társadalmi elitet alkották – éltek errefelé az elmúlt ezer évben.

Forrás: humanonline.hu